

ВПЛИВ ГЕОПОЛІТИКИ НА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

©2025 УШАКОВА Н. Г., АНДРОСОВА Т. В.

УДК 339.545:339.986
JEL: F02; F17; O19

Ушакова Н. Г., Андросова Т. В. Вплив геополітики на розвиток міжнародної торгівлі

Зміни у співвідношенні політичних сил, регіональні конфлікти, санкційна політика, формування нових союзів і блоків – усе це безпосередньо впливає на ефективність функціонування світових ринків. Метою статті є аналіз впливу геополітичних процесів на розвиток міжнародної торгівлі, виявлення основних тенденцій, можливостей і ризиків для України, що виникають унаслідок зміни глобального політико-економічного балансу. Вплив геополітики на міжнародну торгівлю проявляється через низку механізмів: політична нестабільність і військові конфлікти, що змінюють ланцюги поставок, переорієнтують торговельні потоки; контроль над транспортно-логістичними шляхами, що визначає доступ до світових ринків; застосування економічних санкцій як інструменту політичного тиску; формування торговельно-економічних блоків і союзів, які сприяють або, навпаки, обмежують інтеграцію окремих країн, гео економічну конкуренцію за енергетичні, технологічні, продовольчі та інші види ресурсів. Зростання політичних і воєнних конфліктів спричинює зміну процесів глибокої економічної інтеграції прагненням країн зменшити залежність від окремих ринків, тенденцією гео економічної фрагментації (збільшення регіональних торговельних угод, створення «дружніх ланцюгів поставок», посилення економічного протекціонізму та технологічного суверенітету). В результаті формується багатополлярна структура світової торгівлі, де центри економічного впливу конкурують не лише економічно, а й технологічно та ідеологічно. За таких умов місце країн на світовому ринку визначатиметься, по-перше, здатністю держав адаптуватися до змін геополітичного середовища, по-друге, знаходженням балансу між економічною ефективністю та національною безпекою. Для України геополітичний фактор має вирішальне значення. Військова агресія з боку Росії призвела до знищення частини промислової інфраструктури та порушення логістики, але водночас стимулювала переорієнтацію експорту в бік Європейського Союзу, країн регіону MENA, в розвиток нових транспортних коридорів, поглиблення інтеграції в європейський ринок, цифровізацію зовнішньоекономічної діяльності, участь у глобальних ініціативах відновлення.

Ключові слова: геополітика, міжнародна торгівля, санкції, протекціонізм, гео економічна конкуренція, ланцюги поставок, експорт, імпорт.

Рис.: 3. Бібл.: 28.

Ушакова Наталія Григорівна – кандидат економічних наук, професор, професор кафедри економіки та бізнесу, Державний біотехнологічний університет (вул. Алчевських, 44, Харків, 61002, Україна)

E-mail: ushakova.natalia@icloud.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6442-4828>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/B-7290-2019>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=57210810004>

Андросова Тетяна Василівна – кандидат економічних наук, професор, професор кафедри економіки та бізнесу, Державний біотехнологічний університет (вул. Алчевських, 44, Харків, 61002, Україна)

E-mail: androsova56@icloud.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8855-4168>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/B-7203-2019>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=57210800827>

UDC 339.545:339.986

JEL: F02; F17; O19

Ushakova N. G., Androsova T. V. The Impact of Geopolitics on the Development of International Trade

Changes in the balance of political power, regional conflicts, sanctions policies, and the formation of new alliances and blocs – all of these directly affect the efficiency of global markets. The aim of this article is to analyze the impact of geopolitical processes on the development of international trade, identify the main trends, opportunities, and risks for Ukraine that arise from shifts in the global political and economic balance. The influence of geopolitics on international trade is manifested through a number of mechanisms: political instability and military conflicts that alter supply chains and redirect trade flows; control over transport and logistics routes, which determines access to global markets; the use of economic sanctions as a tool of political pressure; the formation of trade and economic blocs and alliances that either facilitate or, conversely, limit the integration of individual countries, geo-economic competition for energy, technological, food, and other resources. The rise of political and military conflicts leads to changes in the processes of deep economic integration, as countries strive to reduce dependence on specific markets, a trend of geo-economic fragmentation (increase in regional trade agreements, creation of «friendly supply chains», strengthening of economic protectionism and technological sovereignty). As a result, a multipolar structure of world trade is emerging, where centers of economic influence compete not only economically but also technologically and ideologically. Under these conditions, countries' positions in the global market will be determined, first, by the ability of countries to adapt to changes in the geopolitical environment, and secondly, by balancing economic efficiency and national security. For Ukraine, the geopolitical factor is of decisive importance. Military aggression by Russia has led to the destruction of part of the industrial infrastructure and disruption of logistics, but at the same time has encouraged the reorientation of exports towards the European Union, MENA countries, the development of new transport corridors, deeper integration into the European market, digitalization of foreign economic activity, and participation in global recovery initiatives.

Keywords: geopolitics, international trade, sanctions, protectionism, geo-economic competition, supply chains, export, import.

Fig.: 3. Bibl.: 28.

Ushakova Natalia G. – PhD (Economics), Professor, Professor of the Department of Economics and Business, State Biotechnological University (44 Alchevskykh Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: ushakova.natalia@icloud.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6442-4828>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/B-7290-2019>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=57210810004>

У сучасному світі міжнародна торгівля є ключовим чинником розвитку національних економік, інтеграції держав і формування глобальної економічної системи. Проте геополітичні фактори дедалі частіше визначають напрями та динаміку торговельних потоків. Політична нестабільність, економічні санкції, торговельні війни, регіональні конфлікти та формування нових альянсів дедалі більше впливають на структуру світових ринків і стратегії міжнародних компаній.

Міжнародна торгівля загалом і зовнішньоторговельна діяльність України зокрема зазнали значних змін після анексії Криму та початку воєнних дій на сході країни у 2014 р. і, особливо, після початку Російською Федерацією повномасштабної війни у 2022 р., зумовивши переорієнтацію торговельних потоків, руйнування традиційних логістичних маршрутів і формування нових економічних зв'язків (для України – з країнами Європейського Союзу, Північної Америки, регіону MENA). За перші три роки війни загальні прямі збитки України склали близько 170 млрд дол., загальні непрямі збитки оцінювалися у 265,6 млрд дол., і щодня вони продовжують зростати [1].

Вивчення впливу геополітичних чинників дозволяє краще зрозуміти тенденції розвитку міжнародної торгівлі та окреслити напрями адаптації України до нових умов глобальної взаємодії, що актуалізує обрану тематику дослідження.

Вказана проблема є об'єктом досліджень широкого кола зарубіжних і вітчизняних вчених-економістів, а саме:

- ✦ R. Baldwin, M. Ruta аналізують, як технології та політика змінюють структуру міжнародної торгівлі та перерозподіл виробництва в глобальних ланцюгах [2];
- ✦ Ch. Bown багато робіт присвятив аналізу американсько-китайських торговельних війн і сучасним заходам з експортних обмежень [3–5];
- ✦ G. Gertz, T. Krueger досліджують еволюцію експортного контролю США від вузького інструменту національної безпеки до ширшого інструменту торговельної політики [6];
- ✦ S. Evenett зі співавторами досліджує оперативні торговельні реакції урядів (експортні

заборони, тарифи) під час геополітичного напруження та криз [7];

- ✦ D. Rodrik досліджує прийняття урядами торговельних рішень під тиском геополітики, критикує необмежену глобалізацію та пропозиції реформ глобального порядку [8];
- ✦ J. Tirole аналізує вплив геополітики у сфері цифрових технологій через владу технологічних гігантів на розвиток цифрових ринків [9];
- ✦ N. Boyko, K. Nes, K. Schaefer розкривають емпіричні ефекти переорієнтації українського експорту в бік ЄС після початку широкомасштабної російської агресії [10];
- ✦ Ю. Гайдай розглядає інструменти захисту національних економічних інтересів в умовах лібералізації міжнародної торгівлі [11].

Незважаючи на досить велику кількість наукових праць, присвячених проблемам міжнародної торгівлі та зміні напрямів і динаміки торговельних потоків протягом останнього часу, поява нових геополітичних факторів впливу та їх пріоритезація в системі нових глобальних викликів (як, наприклад, війна в Україні) потребують подальших досліджень в даній царині.

Метою даної статті є аналіз впливу геополітичних процесів на розвиток міжнародної торгівлі, виявлення основних тенденцій, можливостей і ризиків для України, що виникають унаслідок зміни глобального політико-економічного балансу.

Досягнення визначеної мети потребує такої **структури проведення дослідження**: розгляду геополітики як чинника формування глобального економічного порядку; аналізу геополітичних криз, що суттєво змінили та продовжують змінювати архітектуру міжнародної торгівлі; визначення впливу війни на напрями та динаміку зовнішньоторговельної діяльності України.

Глобалізаційні процеси, що були однією з головних тенденцій розвитку світової економіки протягом кількох останніх десятиліть, ґрунтуються на інтенсивному зростанні міжнародної торгівлі. Вона стала ключовим механізмом перерозподілу між державами ресурсів, технологій і капіталів. Водночас міжнародна торгівля не функ-

ціонує ізольовано від політичного контексту. Зміни у співвідношенні політичних сил, регіональні конфлікти, санкційна політика, формування нових союзів і блоків – усе це безпосередньо впливає на ефективність функціонування світових ринків.

Геополітика відображає взаємозв'язок між політичними інтересами держав і просторовим розташуванням ресурсів і контролем над стратегічно важливими територіями. Її вплив на міжнародну торгівлю проявляється через низку механізмів:

- ✦ контроль над транспортно-логістичними шляхами, що визначає доступ до світових ринків;
- ✦ застосування економічних санкцій як інструменту політичного тиску;
- ✦ формування торговельно-економічних блоків і союзів, які сприяють або, навпаки, обмежують інтеграцію окремих країн;
- ✦ геоекономічну конкуренцію за ресурси (енергетичні, технологічні, продовольчі тощо).

Політична нестабільність обмежує розвиток міжнародної торгівлі, знижує привабливість регіонів для інвестицій. Збільшення санкцій в зовнішньоторговельних політиках країн чинить політичний тиск, скорочує експортно-імпортні операції. Поява нових або зникнення існуючих регіональних політичних союзів змінює напрями торговельних потоків на світовому ринку, а глобальні альянси спричиняють появу нових ринків. Контроль над транспортно-логістичними шляхами визначає можливості доступу країн до світових ринків (наприклад, Суецький або Панамський канали). Військові конфлікти, внаслідок яких одразу порушується логістика міжнародного товаропотоку, спричиняють появу нових викликів розвитку міжнародної торгівлі протягом останніх років (рис. 1).

Таким чином, геополітика виступає визначальним чинником формування сучасного глобального економічного порядку, у межах якого відбувається розподіл впливу та доступу до ринків.

Початок XXI століття позначився низкою геополітичних криз, які змінили архітектуру і динаміку (рис. 2) міжнародної торгівлі:

- ✦ анексія Росією Криму та частки територій східного регіону України спричинила спад у торгівлі між пострадянськими країнами;
- ✦ торговельна війна між США та Китаєм призвела до часткового розриву глобальних ланцюгів постачання та зміщення виробничих потужностей і переорієнтації ланцюгів постачання у країни Південно-Східної Азії, Індію та Латинську Америку;
- ✦ пандемія COVID-19 і спричинені нею карантинні обмеження призвели до падіння обсягів міжнародної торгівлі приблизно на 7% [12];
- ✦ розв'язана Росією повномасштабна війна в Україні спричинила глобальну енергетичну кризу, зростання цін на продовольство та переформатування ринків енергоносіїв (наприклад, ЄС скоротив імпорт російського газу та нафти, активізувавши співпрацю в цьому питанні з Близьким Сходом, Африкою та США);
- ✦ тривала нестабільність у Близькосхідному регіоні зумовлює коливання цін на нафту та газ, впливаючи на глобальну інфляцію та транспортні витрати.

Рис. 1. Вплив геополітичних чинників на розвиток міжнародної торгівлі

Джерело: складено авторами на основі [2; 3; 9].

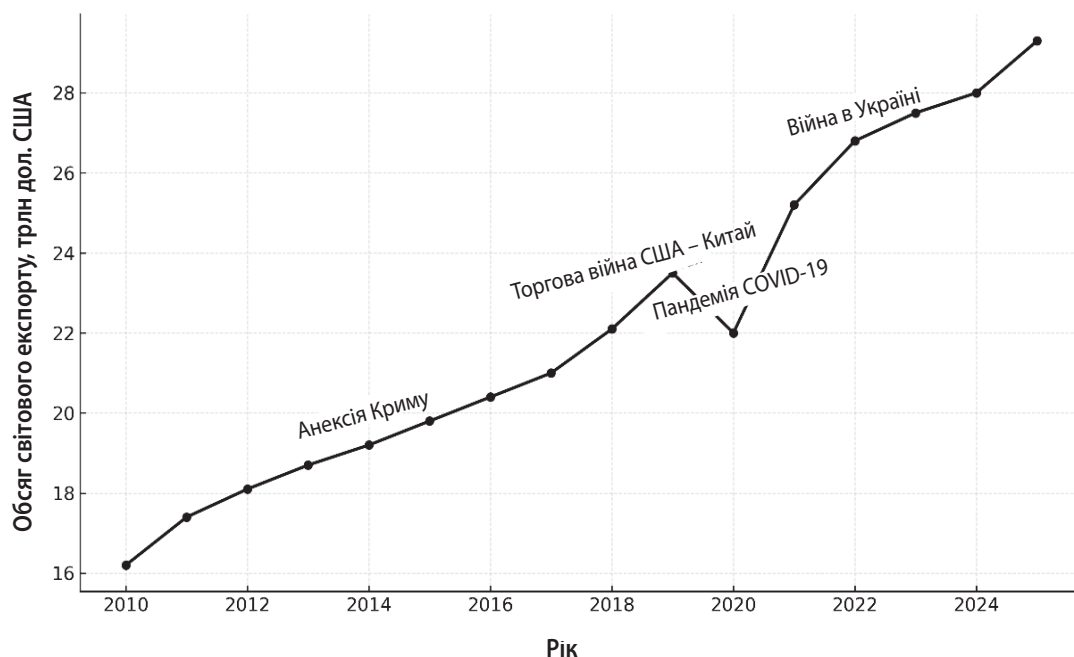

Рис. 2. Вплив ключових геополітичних подій на обсяг світової торгівлі протягом 2010–2024 рр.

Джерело: побудовано на основі [13–15].

Геополітичні події мають як прямий, так і опосередкований вплив на міжнародну торгівлю – через ціни, логістику, фінансові операції тощо. Нині відбувається активна переорієнтація ланцюгів поставок і адаптація до нових викликів.

Тільки за перший рік війни в Україні загальні витрати на енергоносії (прямі та непрямі) для домогосподарств у 116 країнах, що охоплюють 87,4% населення світу, зросли в діапазоні від 63% до 113% (залежно від країни). Це спричинило зростання світових витрат домогосподарств від 2,7% до 4,8%, що, за висловленням експертів, «еквівалентно масштабному економічному шоку: домогосподарства в усьому світі раптово були змушені знаходити кілька відсотків додаткового доходу лише для того, щоб підтримувати рівень життя, який був до 2022 року» [16]. У 2023 році середній показник Food and Agriculture Organization (FAO) Food Price Index становив 124,0 пункти, що на 13,7% менше, ніж у 2022 р., у лютому 2025 р. – на 20,7% нижче піку березня 2022 р. [17].

У Звіті про глобальні ризики, представленому Всесвітнім економічним форумом, вказується на те, що «сьогодні геополітичний ризик, а саме, сприйняття того, що конфлікти можуть загостритися або поширитися, очолює список найближчих проблем». Майже чверть опитаних у 2025 році респондентів визнали збройні конфлікти (проксі-війни, громадянські війни, державні перевороти, тероризм тощо) головним ризиком на 2025 рік (у 2024 році це було на 8-му місці в списку ризиків) [18].

У сучасних умовах формується новий глобальний торговельний ландшафт, який продовжує динамічно змінюватися під впливом геополітичних і технологічних чинників. Незважаючи на прогнози щодо стійкого середньорічного зростання світової торгівлі товарами на рівні близько 2,9% упродовж наступного десятиліття, її структура та напрямки можуть зазнати істотних трансформацій [19].

Зокрема, Північна Америка поступово перетворюється на самодостатній торговельний блок, який зменшує залежність від азійських постачальників, насамперед від Китаю. Європейський Союз переорієнтовує торговельні потоки від ринків підсанкційних країн у напрямі стратегічних партнерів – США, Японії, а також великих і перспективних ринків Індії та країн Африки.

Паралельно Китай компенсує сповільнення торговельних відносин із Заходом шляхом поглиблення економічної співпраці з країнами Глобального Півдня, які демонструють зростаючу роль у світовій економіці. У результаті очікується, що взаємна торгівля між країнами, що розвиваються, набуватиме дедалі складнішого характеру, виходячи за межі експорту сировини та природних ресурсів на користь торгівлі високотехнологічною та промисловою продукцією.

Становлення нового геополітичного порядку, що характеризується зростанням політичних і воєнних конфліктів, спричиняє зміну процесів глибокої економічної інтеграції, характерних для кінця XX – початку XXI ст., тенденцією геоекономічної

фрагментації. Її сутність полягає у формуванні регіональних торговельно-економічних систем і переорієнтації на «дружні» ринки.

Нова мультиполярна гео економічна структура характеризується прагненням країн зменшити залежність від окремих ринків. Це проявляється у збільшенні регіональних торговельних угод (наприклад, створення Регіонального всеосяжного економічного партнерства (RCEP) в Азії), створенні «дружніх ланцюгів постачання» (виробництво переноситься до країн-партнерів зі схожими політичними цінностями), посиленні економічного протекціонізму та технологічного суверенітету, особливо у сферах інформаційних технологій, енергетики, оборонної промисловості та ін.). У результаті формується багатополярна структура світової торгівлі, де центри економічного впливу конкурують не лише економічно, а й технологічно та ідеологічно.

Одним із головних технологічних трендів, що визначатимуть фрейми змін світової економіки, будуть пов'язані із запровадженням різних форм штучного інтелекту (ШІ). Це потребує врахування фактора геополітики штучного інтелекту, що знайшло відображення в посиленні тенденції його суверенізації. Країнам, які не мають достатніх для розвитку власного ШІ ресурсів (фінансових, технологічних, людських), загрожує відставання від лідерів даної сфери – США та Китаю. Розробка суверенного штучного інтелекту (Sovereign AI) вимагає від держави значних інвестицій у дослідження, розробки та інфраструктуру, але, водночас, може забезпечити країні достойне місце в умовах нового глобального порядку [20].

Отже, в найближчому майбутньому міжнародна торгівля все більше поєднуватиме економічні, політичні та технологічні аспекти. Її розвиток пов'язують з посиленням таких тенденцій:

- ✦ зростання використання цифрових інструментів у сфері міжнародної торгівлі, що посилює амбівалентні наслідки конкуренції на глобальних ринках;
- ✦ диверсифікація торговельних партнерів і скорочення залежності від окремих ринків унаслідок зниження оптимізму щодо швидкого завершення військових і політичних конфліктів;
- ✦ перехід від глобальної до регіональної інтеграції, щоб зменшити геополітичні ризики;
- ✦ підвищення ролі екологічних стандартів на міжнародних ринках унаслідок зростання «зелених» поведінкових пріоритетів молодого покоління та формування державами відповідної нормативної бази щодо сталого розвитку.

Місце країн на світовому ринку визначатиметься:

- ✦ *по-перше*, здатністю держав адаптуватися до змін геополітичного середовища;
- ✦ *по-друге*, знаходженням балансу між економічною ефективністю та національною безпекою.

Чимало наукових досліджень присвячено впливу геополітичних чинників на зміну макроекономічних показників, у тому числі на величину експорту, імпорту та сальдо зовнішньоторговельної діяльності країн, і значно менше уваги приділено впливу геополітики на економічні очікування. Проте саме очікування, як оперативна реакція на нову інформацію, що «дозволяє краще зрозуміти трансмісійний механізм геополітичних ризиків» [21], визначають рішення економічних суб'єктів та регуляторів, – тобто те, як війни чи зміни режимів у одній країні впливають на інші національні економіки в глобальному масштабі. Оскільки шоки передаються через міжнародні канали, зокрема глобальні ланцюги доданої вартості, зовнішні геополітичні ризики одразу відображаються на структурі торгівлі кожної країни.

Нині в дослідженні наслідків впливу геополітики на розвиток національних економік використовуються спеціальні індекси: Індекс внутрішніх геополітичних ризиків, запропонований D. Caldara, M. Iacoviello [23], Індекс зовнішніх геополітичних ризиків, запропонований А. Корневеном, що визначається як сума обсягів торгівлі країни з усіма її торговельними партнерами відносно ВВП цієї країни, зважена на рівень внутрішніх геополітичних ризиків цих партнерів [22]. Наприклад, у період повномасштабного вторгнення РФ в Україну 2022 року індекс зовнішніх геополітичних ризиків був вищим для країн, які мають тісніші торговельні зв'язки з цими країнами.

Міжнародне поширення геополітичних шоків залежить від структури міжнародної торгівлі. Країни з більш концентрованою структурою торгівлі є більш вразливими до геополітичних шоків. Аналогічно, країни з більш еластичним експортом і менш еластичним імпортом більше відчуватимуть негативний вплив таких шоків [24].

Наприклад, кам'яне вугілля та газ легше замінити, оскільки на ринку існує кілька альтернативних джерел постачання палива. Натомість товари з високим рівнем технологічної складності – як комп'ютери чи машинні деталі – є менш взаємозамінними через обмежену кількість виробників і відсутність повноцінних аналогів. У результаті країна, що спеціалізується на експорті вугілля, демонструє вищу еластичність експорту, ніж держа-

ва, орієнтована на високотехнологічну продукцію, наприклад електроніку або мікрочипи.

Так, Китай характеризується високою еластичністю імпорту, що відображає його здатність оперативно змінювати постачальників. Водночас еластичність китайського експорту залишається низькою, адже іншим країнам складно знайти альтернативу китайській продукції через домінування Китаю в глобальних виробничих і логістичних ланцюгах.

Геополітична турбулентність створює амбівалентні наслідки для менш розвинених країн. З одного боку, зростає вразливість до зовнішніх шоків, обмежується доступ до технологій і фінансових ринків. З іншого – з'являються нові можливості для інтеграції в регіональні ланцюги доданої вартості.

Для України геополітичний фактор має вирішальне значення. Військова агресія з боку Росії призвела до знищення частини промислової інфраструктури та порушення логістики, але водночас стимулювала переорієнтацію експорту в бік Європейського Союзу, країн регіону MENA (Близького Сходу та Північної Африки) (рис. 3), розвиток нових транспортних коридорів, а також поглиблення інтеграції в європейський ринок.

У 2022 році спостерігалось різке падіння показників зовнішньої торгівлі України через вторгнення, блокування портів, зупинку металургії та машинобудування. Поглиблення дефіциту власної продукції, зростання військових і енергетичних

потреб обумовили зростання імпорту відповідної продукції у 2023 р., проте показники експорту продовжили падіння (–18,1% порівняно з 2022 р.) внаслідок руйнувань виробничої інфраструктури та необхідності зміни напрямів логістики [27]. Поступове зростання експорту 2024 р. відбулося після запуску морських маршрутів і зростання аграрних поставок, а високий імпорт необхідний для відновлення економіки. Негативне торговельне сальдо у 2024 р. досягло найвищого для української економіки показника – 29,1% [28]. За прогнозом, за підсумками 2025 р. очікується стабілізація експорту, хоча і зі значно нижчими за довоєнний рівень показниками, а імпорт може продовжити зростання у зв'язку з потребами будівельного, енергетичного та військового секторів. Це ще раз підкреслює визначальний характер впливу геополітичних чинників на міжнародні торговельні відносини.

У відповідь на військові, логістичні та економічні виклики Україна реалізує багатовекторну стратегію інтеграції у глобальні ринки та зміцнення торговельної стійкості, основними з яких є диверсифікація торговельних маршрутів і логістичних ланцюгів, розширення доступу до ринків ЄС та інтеграція в європейський економічний простір, переорієнтація структури експорту, цифровізація зовнішньоекономічної діяльності, зміцнення економічної безпеки та експортного контролю, участь у глобальних ініціативах відновлення.

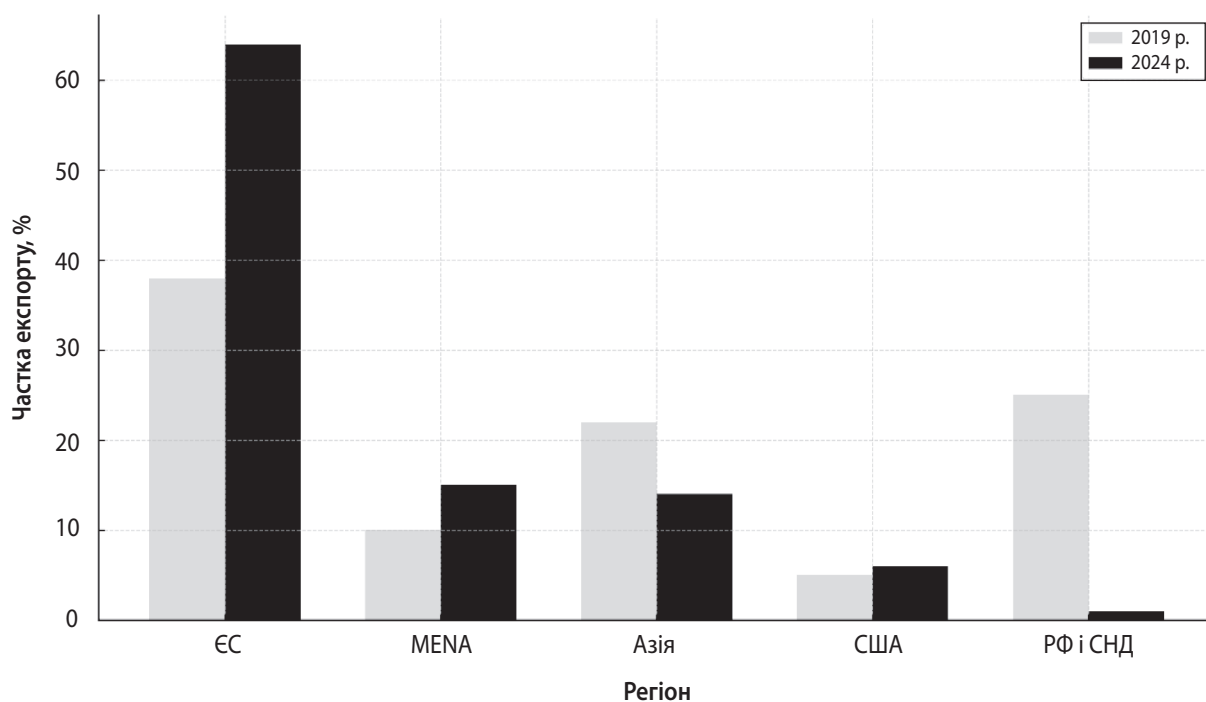

Рис. 3. Географічна переорієнтація українського експорту після 2022 р.

Джерело: побудовано на основі [24–26].

ВИСНОВКИ

Отже, геополітика протягом останніх років перетворилася на визначальний чинник розвитку міжнародної торгівлі: політична нестабільність та військові конфлікти знижують інвестиційну привабливість країн і регіонів, змінюють ланцюги поставок, переорієнтують торговельні потоки; контроль над транспортно-логістичними шляхами визначає доступ до світових ринків; застосування економічних санкцій стало інструментом політичного тиску; формування торговельно-економічних блоків і союзів сприяють або, навпаки, обмежують інтеграцію окремих країн; посилилася геоекономічна конкуренція за енергетичні, технологічні, продовольчі ресурси.

Зростання політичних і воєнних конфліктів спричинює зміну процесів глибокої економічної інтеграції прагненням країн зменшити залежність від окремих ринків, тенденцією геоекономічної фрагментації (збільшення регіональних торговельних угод, створення «дружніх ланцюгів постачання», посилення економічного протекціонізму та технологічного суверенітету). В результаті формується багатополарна структура світової торгівлі, де центри економічного впливу конкурують не лише економічно, а й технологічно та ідеологічно. За таких умов місце країн на світовому ринку визначатиметься, по-перше, здатністю держав адаптуватися до змін геополітичного середовища, по-друге, знаходженням балансу між економічною ефективністю та національною безпекою.

Для України геополітичний фактор має вирішальне значення. Військова агресія з боку Росії призвела до знищення частини промислової інфраструктури та порушення логістики, але водночас стимулювала переорієнтацію експорту в бік Європейського Союзу, країн регіону MENA, розвиток нових транспортних коридорів, поглиблення інтеграції в європейський ринок, цифровізацію зовнішньоекономічної діяльності, зміцнення економічної безпеки та експортного контролю, участь у глобальних ініціативах відновлення. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Артемчук О. Війна завдала Україні збитків на 170 мільярдів доларів – KSE Institute. *Економічна правда*. 14.02.2025. URL : <https://pravda.com.ua/oborona/vtrati-ukrajini-vid-viyini-dosyagli-170-mlrd-dolariv-zruynovani-ges-dorogi-zhitlo-803259/>
2. Baldwin R., Ruta M. (Eds.). *The State of Globalisation*. CEPR PRESS. 2025. URL: https://cepr.org/system/files/publication-files/255049-the_state_of_globalisation.pdf

3. Bown Ch. The Challenge of Export Controls. *International Monetary Fund*. June 2023. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2023/06/challenge-of-export-controls-chad-bown>
4. Bown Ch., Mavroidis P. (Eds.) Symposium: Dispute Settlement Inside and Outside of the WTO. *World Trade Review*. 2024. Vol. 23. Spec. Iss. 3. P. 269–362.
5. Bown Ch. How export restrictions threaten economic security. *Working Paper* 25–11. May 2025. URL : <https://www.piie.com/publications/working-papers/2025/how-export-restrictions-threaten-economic-security>
6. Gertz G., Krueger T. Export Controls and U.S. Trade Policy: Making Sense of the New Terrain. *Just Security*. 14.10.2025. URL : <https://www.justsecurity.org/121725/export-controls-trade-policy-new-terrain/>
7. Evenett S., Fiorini M., Fritz J. et al. Trade policy responses to the COVID-19 pandemic crisis: Evidence from a new data set. *The World Economy*. 2022. Vol. 45. Iss. 2. P. 342–364. DOI: <https://doi.org/10.1111/twec.13119>
8. Rodrik D. What Do Trade Agreements Really Do? *Journal of Economic Perspectives*. 2018. Vol. 32. No. 2. P. 73–90. DOI: <https://doi.org/10.1257/jep.32.2.73>
9. Tirole J. Competition and Industrial Policy in the 21st Century. *Oxford Open Economics*. 2024. Vol. 3. Iss. 1. P. 983–1001. DOI: <https://doi.org/10.1093/ooec/odad080>
10. Boyko N., Nes K., Schaefer K. International trade and Ukraine's pursuit of self-determination. *The World Economy*. 2024. Vol. 47. Iss. 4. P. 1460–1477. DOI: <https://doi.org/10.1111/twec.13493>
11. Гайдай Ю. Протекціонізм. Чи допоможе він нам наздогнати багаті країни? NV. 21.11.2021. URL: https://biz.nv.ua/ukr/experts/chi-dopomozhe-protekcionizm-ukrajinskiy-ekonomici-doslidzhennya-ostanni-novini-50197076.html?utm_source=chatgpt.com
12. World Trade Statistical Review 2021. Geneva : WTO, 2021. URL: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2021_e/wts2021_e.pdf
13. World Development Indicators 2024: Trade and Global Integration. Washington, D.C. : The World Bank, 2024. URL: <https://databank.worldbank.org>
14. World Trade Statistical Review 2024. Geneva : WTO, 2024. URL: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/world_trade_statistics_e.htm
15. UNCTADstat Database: International Trade in Goods and Services. Geneva : UNCTAD, 2024. URL: <https://unctadstat.unctad>
16. Russia-Ukraine war has nearly doubled household energy costs worldwide – new study. *The Business Standart*. 22.02.2023. URL: https://www.tbsnews.net/world/russia-ukraine-war-has-nearly-doubled-household-energy-costs-worldwide-new-study-589070?utm_source=chatgpt.com
17. The FAO Food Price Index rose in February 2025, driven by higher sugar, dairy and vegetable oil prices.

- AGROPerspectiva. URL: https://www.agroperspectiva.com/en/news/195589?utm_source=chatgpt.com
18. Global Risks 2025: A world of growing divisions. *World Economic Forum*. URL: <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2025/in-full/global-risks-2025-a-world-of-growing-divisions-c943fe3ba0/#global-risks-2025-a-world-of-growing-divisions-c943fe3ba0>
 19. Global Trade Outlook and Statistics 2024. Geneva : WTO, April 2024. URL: https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/trade_outlook24_e.htm
 20. Sovereign AI. URL: <https://www.sovereign.ai/>
 21. Sovereign AI. *Macquarie Data Centres*. September 16, 2024. URL: https://www.macquariedatacentres.com/blog/is-sovereign-ai-the-future-of-artificial-intelligence/?utm_source=chatgpt.com
 22. Корневен А. Геополітичні ризики та економічні очікування: роль торгівельних зв'язків. *БОКС Україна*. 07.07.2025. URL: <https://voxukraine.org/geopolitychni-ryzyky-ta-ekonomichni-ochikuvannya-rol-torgivelnih-zvyazkiv>
 23. Caldara D., Iacoviello M. Measuring Geopolitical Risk. *American Economic Review*. 2022. Vol. 112. No. 4. P. 1194–1225. DOI: <https://doi.org/10.1257/aer.20191823>
 24. Зовнішня торгівля України товарами та послугами за 2024 рік. *Державна служба статистики України*. Київ, 2025. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
 25. World Trade Report 2024 – Trade and Inclusiveness. *The World Trade Organization*, 2024. URL: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wtr24_e/wtr24_e.pdf
 26. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). *UNCTADstat Database: International Trade in Goods and Services*. Geneva : UNCTAD, 2024. URL: <https://unctadstat.unctad.org>
 27. Falling exports – Ukraine's foreign trade in the second year of war. *OSW (Centre for Eastern Studies)*. 2024, January 22. URL: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2024-01-22/falling-exports-ukraines-foreign-trade-second-year-war>
 28. Ukraine's exports increased by 15.6% in 2024, imports – by 11.3%. *Interfax-Ukraine*. 07.01.2025. URL: <https://en.interfax.com.ua/news/economic/1039226.html>
- REFERENCES**
- AGROPerspectiva. (2025). *The FAO Food Price Index rose in February 2025, driven by higher sugar, dairy and vegetable oil prices*. https://www.agroperspectiva.com/en/news/195589?utm_source=chatgpt.com
- Artemchuk O. (2025, February 14). *Viina zavadala Ukraini zbytkiv na 170 miliardiv dolariv – KSE Institute* [War caused \$170 billion in damage to Ukraine – KSE Institute]. *Ekonomichna pravda*. <https://epravda.com.ua/oborona/vtrati-ukrajini-vid-viyni-dosyagli-170-mlrd-dolariv-zruynovani-ges-dorogi-zhitlo-803259/>
- Baldwin R. & Ruta M. (2025). *The State of Globalisation*. CEPR PRESS. https://cepr.org/system/files/publication-files/255049-the_state_of_globalisation.pdf
- Bown Ch. (2023). The Challenge of Export Controls. *International Monetary Fund*. <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2023/06/challenge-of-export-controls-chad-bown>
- Bown Ch. & Mavroidis P. (2024). Symposium: Dispute Settlement Inside and Outside of the WTO. *World Trade Review*, 3(23), 269–362.
- Bown Ch. (2025). How export restrictions threaten economic security. Working Paper 25–11. *PIIE*. <https://www.piie.com/publications/working-papers/2025/how-export-restrictions-threaten-economic-security>
- Boyko N., Nes K. & Schaefer K. (2024). International trade and Ukraine's pursuit of self-determination. *The World Economy*, 4(47), 1460–1477. <https://doi.org/10.1111/twec.13493>
- The Business Standart. (2023, February 22). *Russia-Ukraine war has nearly doubled household energy costs worldwide – new study*. https://www.tbsnews.net/world/russia-ukraine-war-has-nearly-doubled-household-energy-costs-worldwide-new-study-589070?utm_source=chatgpt.com
- Caldara D. & Iacoviello M. (2022). Measuring Geopolitical Risk. *American Economic Review*, 4(112), 1194–1225. <https://doi.org/10.1257/aer.20191823>
- Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Kyiv. (2025). *Zovnishnia torhivlia Ukrainy tovaramy ta posluhamy za 2024 rik* [Foreign trade of Ukraine in goods and services for 2024]. <https://www.ukrstat.gov.ua>
- Evenett S., Fiorini M. & Fritz J. (2022). Trade policy responses to the COVID-19 pandemic crisis: Evidence from a new data set. *The World Economy*, 2(45), 342–364. <https://doi.org/10.1111/twec.13119>
- Geneva : UNCTAD. (2024). *UNCTADstat Database: International Trade in Goods and Services*. <https://unctadstat.unctad.org>
- Geneva : WTO (2024). *World Trade Statistical Review 2024*. Geneva: WTO. https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/world_trade_statistics_e.htm
- Geneva : WTO (2021). *World Trade Statistical Review 2021*. Geneva: WTO. https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2021_e/wts2021_e.pdf
- Geneva : WTO (2024). *Global Trade Outlook and Statistics 2024*. Geneva: WTO. https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/trade_outlook24_e.htm
- Gertz G. & Krueger T. (2025, October 14). Export Controls and U.S. Trade Policy: Making Sense of the New Terrain. *Just Security*. <https://www.justsecurity.org/121725/export-controls-trade-policy-new-terrain/>
- Haidai Yu. (2021, November 21). *Proteksionizm. Chy dopomozhe vin nam nazdohnaty bahati krainy?* [Protectionism. Will it help us catch up with rich countries?]. *NV*. https://biz.nv.ua/ukr/experts/chi-dopomozhe-protekcionizm-ukrajinskiy-ekonomici-doslidzhennya-ostanni-novini-50197076.html?utm_source=chatgpt.com

Interfax-Ukraine. (2025, January 7). *Ukraine's exports increased by 15.6% in 2024, imports – by 11.3%*. <https://en.interfax.com.ua/news/economic/1039226.html>

Korneven A. (2025, July 7). Heopolitychni ryzyky ta ekonomichni ochikuvannia: rol torhivelnikh zviazkiv [Geopolitical risks and economic expectations: the role of trade ties]. *VOKS Ukraina*. <https://voxukraine.org/geopolitychni-ryzyky-ta-ekonomichni-ochikuvannya-rol-torgivelnih-zvyazkiv>

Macquarie Data Centres. (2024, September 16). *Sovereign AI*. https://www.macquariedatacentres.com/blog/is-sovereign-ai-the-future-of-artificial-intelligence/?utm_source=chatgpt.com

OSW (Centre for Eastern Studies). (2024, January 22). *Falling exports – Ukraine's foreign trade in the second year of war*. <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2024-01-22/falling-exports-ukraines-foreign-trade-second-year-war>

Rodrik D. (2018). What Do Trade Agreements Really Do? *Journal of Economic Perspectives*, 2(32), 73–90. <https://doi.org/10.1257/jep.32.2.73>

Sovereign AI. <https://www.sovereign.ai/>

Tirole J. (2024). Competition and Industrial Policy in the 21st Century. *Oxford Open Economics*, 1(3), 983–1001. <https://doi.org/10.1093/ooec/odad080>

United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). (2024). *UNCTADstat Database: International Trade in Goods and Services*. Geneva : UNCTAD. <https://unctadstat.unctad.org>

The World Bank. (2024). *World Development Indicators 2024: Trade and Global Integration*. <https://data-bank.worldbank.org>

World Economic Forum. (2025). *Global Risks 2025: A world of growing divisions*. <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2025/in-full/global-risks-2025-a-world-of-growing-divisions-c943fe3ba0/#global-risks-2025-a-world-of-growing-divisions-c943fe3ba0>

The World Trade Organization. (2024). *World Trade Report 2024 – Trade and Inclusiveness*. https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wtr24_e/wtr24_e.pdf

УДК 330.322:004:339.9
JEL: F21; F63; O33; O52; O57
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-11-61-77>

ОЦІНКА ВПЛИВУ КЛЮЧОВИХ ДЕТЕРМІНАНТ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК

©2025 КІРІЄНКО С. О.

УДК 330.322:004:339.9
JEL: F21; F63; O33; O52; O57

Кірієнко С. О. Оцінка впливу ключових детермінант цифрової трансформації інвестиційної діяльності ТНК

Метою статті є оцінка впливу ключових детермінант цифрової трансформації світового інвестиційного простору на результативність інвестиційної діяльності ТНК, визначення параметрів її адаптації, а також факторів основного впливу для різних груп ТНК; формулювання рекомендації щодо оптимізації їх інвестиційних стратегій у контексті цифрової трансформації світового інвестиційного простору. Новизною роботи є те, що розроблено кластер-специфічні моделі адаптації інвестиційної політики ТНК в умовах цифрової трансформації світового інвестиційного простору, які кількісно оцінюють еластичність інтегрального індексу інвестиційної результативності (IPI) щодо п'яти латентних факторів (X_1 – X_5), що забезпечило виявлення суттєвої диференціації провідних корпорацій за фінансово-інвестиційною потужністю, інноваційною інтенсивністю, цифровою інтеграцією, глобальною ринковою диверсифікацією та ESG-орієнтацією, а також дало змогу ідентифікувати кластер-специфічні драйвери зростання та негативні ефекти (зокрема, ризики надмірної просторової експансії та амбівалентність впливу ESG-складової). Практична значущість: отримані результати засвідчили чітку стратифікацію транснаціональних корпорацій за домінуючими характеристиками інвестиційної поведінки. Висновки: на основі поєднання багатофакторного аналізу та регресійного моделювання було ідентифіковано кластер-специфічні залежності, що відображають альтернативні траєкторії реакції ТНК на вплив фінансових, інноваційних, цифрових, просторових та ESG-детермінант. Було доведено, що для корпорацій «цифрового ядра» інвестиційна результативність визначається передусім глибиною цифрової інтеграції та інноваційно-дослідницькою інтенсивністю; для групи компаній – «цифрових інженерів» ключове значення має синергія фінансової спроможності, витрат на R&D і цифрової трансформації; для «регіонально-традиційних» ТНК домінуючими залишаються фінансові ресурси та цифрова інтеграція, тоді як інноваційний компонент відіграє другорядну роль, а ESG-фактор має підтримувальний характер. Водночас у всіх кластерних групах фактор глобальної диверсифікації чинить негативний вплив на IPI, що відображає ризики надмірного просторового розширення за відсутності належної узгодженості з базовою бізнес-моделлю корпорації. Такий розподіл ефектів формує надійне аналітичне підґрунтя для подальшого розроблення моделей адаптації інвестиційної політики транснаціональних корпорацій з урахуванням галузевої та організаційної специфіки кожного кластера.

Ключові слова: цифрова трансформація, інвестиційна діяльність ТНК, кластер-специфічні моделі, фінансово-інвестиційна потужність, інноваційна інтенсивність, цифрова інтеграція, глобальна ринкова диверсифікація, ESG-орієнтація.

Рис.: 6. **Табл.:** 3. **Формул.:** 7. **Бібл.:** 37.

Кірієнко Сергій Олександрович – аспірант, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)
E-mail: kirienko.sergii@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-1775-5345>